

Çeviri:

Çocuğa tarih ve coğrafya öğretmek abestir*

Jean-Jacques ROUSSEAU mütercimi Ziya Paşa

Çeviriyazı: Yusuf Ziya AKTAŞ

Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, E-posta: yusufziya140@gmail.com

Herhangi tahsilde olursa olsun eşyayı marûzayı taakkûl ve idrak lazımdır. O eşyayı gösteren alâmet bir işe yaramaz. Çocuğa daima bu alâmetler gösterilmekle kanaat olunup onun delalet ettiği şeyleri tefhime¹ kudret taalluk etmez. Çocuğa zamanın şekli öğretildi zannolunur. Halbuki yalnız harita öğretiliyor. Ve beldeler, memleketler, ırmaklar isimleri talim olunur ki, çocuk gösterilen kâğıttan başka yerde onların vücudunu taakkûl etmez.

Hatırımdadır ki bir mahâlde bir coğrafya kitabı görmüştüm; böyle başlardı:

Dünya nedir?

“Mukavvadan yapılmış bir küredir”

İşte hakikat çocukların coğrafyası da budur. Delil-i fiili olarak şunu meydana koyarım ki, dünyada on yaşında bir çocuk yoktur ki, iki sene ilim-i küre ve hey’et² okumuş olduğu halde kendine talim olunan kavâid ile Paris şehriden kalkarak civarında bulunan (Sen-denizi) denilen şehre kadar bizzat gidebilsin.

Ve yine delil-i fiili makamında bunu da irâd ederim ki, öyle bir çocuk yoktur ki mücerred resim-i musavviri üzerine babasının bahçesindeki kıyıları, bucakları, şaşırımsızın dolaşabilsin! İşte hal böyle iken yine bu allâmelerdir ki (Pekin) (İsfahan) (Meksika)’nın vesair dünya yüzündeki memleketlerin her biri nerede olduğunu elleriyle koymuş gibi bulurlar! İşitiyorum ki çocukları meşgul etmeye münasip olan yalnız göz ile tahsil olunacak şeylerdir; diyorlar. Vakıa

* Bu yazı, Ziya Paşa’nın 1870’te Jean Jacques Rousseau’dan çevirdiği “Emile” adlı eserin, 1896’da Mecmua-ı Ebuzziya’nın 56. sayısında yayınlanan bölümünü içermektedir.

¹ (Ç.N. tefhim: anlatmak)

² (Ç.N. hey’et: astronomi)

mücerret göz ile tahsil olunacak bir ilim var ise bu olabilir. Lakin ben hiç öyle bir ilim bilmiyorum!

Daha tuhaf hatalardan biri de çocuklara tarih öğretmektir. Tarihi bir mecmua vukuat olmakla onların idrak edebilecekleri mertebededir zan olunur. Lakin şu (vukuat) kelimesine ne mana veriliyor? Zannolunur mu ki vukuat-ı tarihiyeyi tekarrür ettiren esbab ve revâbit³ kolayca idrak olunabilir. Ve ondan çocukların zihinlerinde suhuletle efkâr teşekkül eder? Zannolunur mu ki vukuat-ı sahihanı idrak, onların esbab ve asarından ayrılır? Ve bunlardan birini bilmeyerek diğerini bilmek kabil olacak kadar tarihin makûlata tâliki yoktur? Eğer insanların ef'âlinde yalnız harekât-ı zahire ve cismâniyeye bakıyorsanız tarihten ne öğreneceksiniz! Hiç mi hiç...

Bu ilim cümle fevâidden ari olmakla size ne zevk ne de ilim verir. Lakin eğer siz ef'âli revâbit-ı maneviyesiyle tahkik etmek isterseniz bu revâbiti şakirdlerinize tefhime himmet edin. O zaman tarihin onların yaşlarına muvafık olup olmadığını görürsünüz!

Ey bu kitabı okuyanlar! Daima hatırınızda olsun ki bu sözleri size söyleyen kimse ne alimdir ne de filozoftur. Belki bayağı bir adamdır, doğruyu sever, taraftar değildir, bir kaide ve mesleği de yoktur. Kendisi münzevi ve insanlarla ihtilatı az olduğundan onların akaid ve evham-ı batılalarından çokluk reşhayâb⁴ olmaz. Lakin onlar ile muamelesinde nazar-ı dikkati celbeden şeyler üzerine mütâlââa edecek zamanı vardır. Benim muhakemat-ı akliyem kavaiden ziyade emsal ve vukuat üzerinedir. Burasını size iyice anlatmak için o müteâlâtı bana ilkâ eden misallerden bir takımını ekseriya size beyandan başka çare bulamam:

Evladının hüsn-ü terbiyesine gayetle ihtimam eden bir iyi kadın vardı. Birkaç gün eğlenmek için onun sahrada vaki kaşane-i sayfiyesine⁵ gitmiştim. Bir sabahleyin büyük oğlu ders alırken ben de hazır bulundum. Çocuğun lalası ki, ona tarih-i atiki pek âlâ öğretmişti. (İskender-i Kebir)'in tarihinden söze başlayıp onun tabibi (Filip)'in fıkra-i meşhurasından bahis açtı. *(Bu fıkra geçen nüshamıza 1832. sahifede 17 rakamlı haşiyede muhkîdir.)*⁶ Onun üzerine bir hayli sözler deverân etti ki, filhakika zahmete değerdi. Lala liyakatli bir kimse olmakla İskender'in cesareti üzerine birçok mütâlââat serd ve ityan⁷ eyledi ki benim hoşuma gitmedi. Lakin çocuğun yanında bozmamak için itiraz dahi etmedim. Badehû sofraya oturuldu. Orada Fransız kaidesi üzere büyükten bozma çocuğa birçok güzellik ettirmekte kusur etmediler. Çocuk yaşına göre tabii olan cevelan zihniyle beraber herkesten aferin alacağından dahi emin olmakla bin hezeyan söyledi. Onların arasında tesadüf olarak birkaç da güzel söz söyleyip öteki hezeyanları unutturdu. Velhasıl tabip Filip'in fıkrası geldi. Çocuk onu pek vâzih ve latif surette

³ (Ç.N. esbab ve revâbit: sebepler ve ilişkiler)

⁴ (Ç.N. reşhayâb: sızıntı bulmuş)

⁵ (Ç.N. kaşane-i sayfiye: yazlık ev)

⁶ (Ç.N. bahsi geçen fıkrada "Büyük İskender, doktoru Filip'in, Pers kralı Darius tarafından satın alındığının ve kendisini zehirleyeceğinin haberini aldı. Uyarı mektubuna rağmen, Filip'in verdiği ilâcı, ona bu ihbar mektubunu okutarak, içti." Çocuk önce bu hikâyeyi çok güzel bir şekilde tekrar eder ve tarihsel olaya ilişkin akıl yürütmeye çalışır. Yemek sonrası, çocukla bir park gezisi yapan Rousseau, sorduğu sorularla çocuğun herkesten çok İskender'in cesaretine hayran kaldığını öğrenir. Bunun sebebi ise 15 gün önce kendisine acı bir şurup verilmiş, acılığı hâlen ağzından kaybolmamıştı. İskender ise hiç çekinmeden şurubu içmişti. İskender'in bu kahramanlığı çocuğun kalbinde büyük bir etki yapmış, "İlk yutacağı bir ilâç için âdeta bir İskender olmaya" karar vermişti (Ata, B. 2003)

⁷ (Ç.N. serd ve ityan: dile getirmek)

nakletti. Annesinin istediği ve çocuğun beklediği bir küme tahsinat bezlolunduktan⁸ sonra naklettiği fıkra üzerine bahis ve muhakemeye agaz⁹ olundu. Hazardan¹⁰ çoğu İskender'in cesaretini ta'yip ettiler. Birkaçı da lala'nın reyî gibi onun metanet ve cür'eti üzerine taaccüp gösterdiler. Ben bundan anladım ki hazar'dan hiçbir fıkradaki nüktenin letafet-i sahihasından ibaret olduğunu anlayamıyorlar. Onlara dedim ki, bana gelir ki eğer İskender'in şu fiilinde zerre kadar cür'et ve metanet varsa savrukluktan ibarettir. O zaman hepsi ittifak edip bunun savrukluktan ibaret olduğuna karar verdiler. Benim bundan canım sıkılarak cevap vermek sadedinde iken, yanımda oturan bir kadın ki o vakte kadar ağzını açmamıştı, eğilip kulağıma dedi ki; "Janjak sus! Bunlar senin sözünü idrak etmeyecekler" ben kadının yüzüne baktım ve müteessir olup sükût ettim.

Çünkü birçok alametler üzerine genç allamenin şu güzel güzel naklettiği fıkradan kendinin hiçbir şeyi anlamadığında şüphe etmediğimden taamdan sonra elinden tutup birlikte bahçeyi dolaşmaya başladık. Bu esnada çocuğu istediğim gibi istintak¹¹ ettim. Gördüm ki metholunan İskender'in cesaretine herkesten ziyade taaccüp ediyor. Lakin bilir misiniz bu cesareti nerede görüyor? Yalnız İskender, o içtiği fena lezzetli şeyi tereddüt etmeksizin ve asla nefret ve istikrah alameti göstermeksizin bir dikişte içivermesinde görüyor. Meğer zavallı çocuğa on beş gün evvel bir müşhil içirmişler, pek zahmetle içmiş ve ağzının fenalığı hala gitmemiş imiş. Mevt, tesmim¹² onun zihninden hazolunmayacak bazı mahsusat gibi geçiyorlar ve kendisi için sinamekinden¹³ başka zehir anlamıyordu. Fakat itiraf etmelidir ki, kahraman İskender'in metaneti çocuğun körpe yüreğine bir büyük eser bırakmış ve bir kere daha müşhil içirecek olurlarsa kendi de bir İskender olamaya karar vermişti. Çocuğun bittabi havsala-i idrakine sığmayacak tevziyata girişmeksizin kendisini bu azimet-i memduhada tasdik ettim. Ve çocuklara tarih öğretmek mütâlââsında babaların, lalaların fetanet ve dirayetlerine kendi kendime gülerek gerindim.

Hükümdarânın hükümetlerin, muharebelerin, fütuhâtın, inkılabâtın, kavaninin elfazını çocukların ağzına koymak kolaydır lakin bu lafızlara pürüzsüz efkar izafe etmeye gelince meselenin ne kadar müşkül olduğu kendini gösterir.

Öyle görüyorum ki bunu okuyarlardan bazıları "janjak sus!" sözünden nahoşnut olacaklar. Ve benden İskenderin fiilinde o derece ne güzellik bulduğumu sual edeceklerdir. A zavallılar! Onu size söylemek lazım gelse siz ne anlayacaksınız? Bunun güzelliği orasındadır ki, İskender'in fazl-ı ihlasa imanı vardı. Ve ezdil ve can ona mu'tekitdi. Onun nefsi azimi o fazilete itikat için yaratılmıştı. Onun içtiği şerbet ne güzel ikrar-ı dindi. Hayır dünyada bir insan bu kadar güzel bir surette ilan-ı ihlas etmemiştir. Eğer yeni bir İskender daha varsa şöyle bir şivesi bana gösterilsin!

Eğer yalnız elfazdan bahseder bir ilim yok ise çocukların tahsillerine muvaffık olacak bir ilim de yoktur. Mademki sıbyanda efkar-ı sahiha olamaz. Zira mahsusattan gayrıyı

⁸ (Ç.N. bezl: dağıtmak, saçmak)

⁹ (Ç.N. agaz: başlamak)

¹⁰ (Ç.N. hazar: hazır bulunan)

¹¹ (Ç.N. istintak: konuşurmak)

¹² (Ç.N. tesmim: zehirleme)

¹³ (Ç.N. sinamekin: bir tür bitki)

hıfzıtmeyene ben hafıza itlak etmem. Çocukların kafalarına bir defter-i eşkal nakşetmekten ne çıkar. O eşkal ki onlara bir şey göstermezler? Halbuki eşyayı öğrendiklerinde eşkali öğrenmeyecekler mi? Bu halde eşkali onlara iki kere öğretmek için neden bu beyhude emek sarf olunur? Hem de kendilerince bir güne manası olmayan birtakım kelimeleri ilimdir diyerek öğretmekle onlara ne tehlikeli akaid-i faside ilkasına başlanmış olur. Çocuğun kuvve-i mümeyyizesini berbat eden şey kendisine faydası olmadığı halde ibtida hıfzettiği kelime, yahut sairlerinin sözüyle evvela öğrendiği şeydir. Ve bu çocuk şöyle bir zayii yerine koymazdan evvel ahmaklar nazarında çok zaman parlak görünür.¹⁴

Hayır! Eğer tabiat bir çocuğun beynine her türlü tesirâta kabiliyet hassasını vermişse oraya hükümdarların, tarihlerin, alemet-i insab ve hanedanın ve küre ve coğrafyanın isimleri ki, ne insan-ı tufuliyette, ne de hiçbir zamanda faydaları vardır. Onları oraya hak ve nakış ile zavallı çocuğun zaten akim ve mahsun olan tufuliyetini ezip geçirmek için değildir. Belki kendinin anlayabileceği ve kendine müfid ve saadetine mute'allik ve vezaif-i müstakbelesi üzerine kendine bir güne intibah verecek olan efkarın orada bir hattı sabit ile nakş olunması içindir. Ta ki bu efkar müddet-i ömründe nefesine ve kuvvesine muvafık suretle hareket için onun işine yarayalar.

Çocuktaki bir nevi kuvve-i hafıza kitaplardan tahsile iştigal itmamınla boş ve muattal durmaz. Ne görse ne işitse ona dokunur. Ve onu tahattur eder. İnsanların akvali ve ef'âlini kendinde sebt-i defter eder. Sonradan kuvve-i akilesi bundan müstefid olur. Çocuktaki şu birinci kuvveti sahihan terbiye etmek sanatı işte onu ihata edecek eşyanın hüsnü intihabından ve tanıyabileceği şeyleri muttasıl kendine göstermek ve bilmemesi muktaza olanları ondan gizlemekten ibarettir. Ve böylelikle çocuğa bir mahzen-i ulum-u tehkiye¹⁵ etmelidir ki, müddet-i şebabında terbiyesi vesair evkatte hareket-i zatiyesi için işine yarasın. Filvaka bu usül öyle küçücük fevkaladeler yetiştirmez. Ve dayelere, lalalara dahi parlaklık vermez. Lakin akil ve kavi ve zihnen ve cismen sahih ve salim insanlar yetiştirir ki bunlar eğer ki genç iken mazhar-ı tahaccüp olmazlar, lakin büyüdüklerinde mazharı izaz ve ihtiram olurlar.

Benim şakirdim asla ezberden bir şey öğrenmeyecek, hatta mesellerin en güzelleri ve sadeleri olan (La Fonten) kıssalarını bile ezberlemeyecektir. Zira tarihlerin elfazı tarih olmadığı gibi mesellerin de kelimeâtı mesel değildir.

¹⁴ Ekser alimler dahi bu hususta etfale müşabihler. Onların malumat-ı vasiaları çok kere kesret-i efkar ve meaniden olmayıp fakat kesret-i süver ve eşkalden ibarettir. Hafıza-i eşkalde duran erkam-ı tarihiye esame-i eşhas ve büldan ve manadan hali ve münferid hususatlar. Ve bunların tahatturunda dahi ekseriya hangi sahifede görülmüş ise iki yüzü birden hatıra gelir. Yahut ibtidai nazarda ne surette görülmüş ise öylece tasavvur olunur. Asr-ı ahirde muteber olan ulum işte buna karib bir haldeydi. Ama bizim asrımızda yine başkadır. Şimdi mütâlââ ve tefekkür yoktur. Yalnız tahayyül edilir. Ve ızdırıp hayali ile geçen birkaç gecenin mahsul-i hayâlâtı, işte hikmet budur diye temkin ile bize arz olunur (*). Ama bana denilecek ki sen de tahayyül ediyorsun. Evet! Muterifim. Lakin ben hayalatımı hayalat diyerek meydana koyup, bunlar da ashab-ı intibah için faide-i bahş olacak bir şey bulunup bulunmadığının teftişini okuyanlara havale ediyorum. Lakin sairleri böyle etmiyorlar. (Russo)

(*) Russo bu cümlesiyle Volter'e tariz eder. Çünkü Volter'in hikemiyatı ekseriya mahsul-ü tevehhumat ve habalâttir. Onun indinde bir parlak söz bin hikmete muadildir. Fakat Russo bir hakikati bin parlak hayale tercih eder. Bir hakim-i kamildir. Littabi?

¹⁵ (Ç.N. Tehyie: hazırlama)

Kaynakça

- Ata, B. (2003). Rousseau, Emile ve Tarih Öğretimi. Millî Eğitim Dergisi, 159, 239-244.
- Rousseu, J. J. (1896). Emile (Çev. Ziya Paşa). Mecmua-i Ebüzziya, C. VI, S. 56, 232-237.
- Rousseau, J. J. (2000). *Emile*, Çev. Yaşar Avunç. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

مجموعه جغرافیا

ذی الحجه ۱۲۱۳

۱۶ نجی سنه

جزء ۵۶ : عدد

چو جغه تاریخ و جغرافیا او گرتک عیشر

هر هانگی تحصیلده اولورسه اولسون اشیای معروضه بی تعقل و ادراک لازمدر . او اشیایی گوسترن علامات بر ایشه یرامز . چو جغه دائماً بو علامتلر گوسترملکله قناعت اولنوب آنک دلالت ایتدیگی شیلری تفهیمه قدرت تعلق ایتمز . چو جغه زمینک شکلی او کردلدی ظن اولنور . حال بوکه یالکز خریطه او کردیلور . وبلدeler ، مملکتلر ، ایرمقلر اسملری تعلیم اولنورکه ، چو جق گوستریلان کاغددن بشقه برده آنلرک و چودینی تعقل ایتمز .

خاطرمدهدرکه بر محله بر جغرافیا کتابی گورمشدم ؛ بویله باشلاردی :

« دنیا نهدر ؟ »

« مقوادن یا نیش بر کرهدر . »

ایشته حقیقه چو جقلرک جغرافیاسیده بودر . دلیل فعلی اولهرق شونی میدانه قورمکه، دنیاده اون یاشنده بر چو جق یوقدرکه، ایکی سنه علم کره و هیئت او قومش اولدیغی حالده کندینسه تعلیم اولنان قواعدا ایله پارس شهرندن قالقهرق جوارنده بولنان (سن - ده نیز) دنیلان شهره قدر بالذات کیده بیاسون .

وینه دلیل فعلی مقامنده بونیده ایراد ایدرمکه، اویله بر چو جق یوقدرکه مجرد رسم مصوری اوزرینسه باباسنک باغجه سننده کی قییلری ، بو جاقلری شاشرمقسنزین طولاشه بیلسون ! ایشته حال بویله ایکن ینه بو علامهلردرکه (به کین) (اصفهان) (مکسیقا) نک و سائر دنیا یوزنده کی مملکتلرک هر بری زرده اولدیغنی اللریله قومش کبی بیلورلر !

ایشیديورم که چوچقلى مشغول ايتمه مناسب اولان يالگىز کوز ايله تحصيل اوله جق شيلردر + ديورلر . واقعا مجرّد کوز ايله تحصيل اوله جق بر علم وار ايسه بو اوله بيلور . لکن بن هيچ اوله بر علم بيلورم !

دها تحف خطالردن بريده چوچقلى تاريخ اوکرتکدر . تاريخ بر مجموعه وقوعات اولقله آنلرک ادراك ايله بيله چقلى مرتبه ددر ظن اولنور . لکن شو (وقوعات) کله سنه نه معنی ويريلور ؟ ظن اولنور ميکه وقوعات تاريخي تقرر ايتدیرن اسباب وروابط قولايجه ادراك اوله بيلور ؛ و آندن چوچقلىک ذهني تقرر سهولته افکار تشکل ايدر ؟ ظن اولنور ميکه وقوعاتي صحیحاً ادراك . آنلرک اسباب و آثارندن آريلور ؟ و بونلردن بري تليسه رک ديگرني تيلک قابل اوله جق قدر تاريخک معقولانه تعلق يوقدر ؟ اگر انسانلرک افعالنده يالگىز حرکات ظاهره و جسمانيه باقورسه گر تاريخدن نه اوکرتنه چکسگر ! هيچي هيچ ...

بو علم جمله فواندن عارى اولقله سزه نه ذوق . نده علم ويرر . لکن اگر سز افعالي روابط معنويه سيله تحقيق ايتک استرسه گر بو روابطي شاگردلرک تفهيمه همت ايدک . اوزمان تاريخ . آنلرک ياشلرته موافق اولوب اولديغني کوررسگر !

اي بو کتابي او قوياندر ! دائما خاطرگرده اولسون که . بوسوزلري سزه سويلان کيمسه نه طالدر + نده فيلسوفدر . بلکه بيانغي بر آدمدر . طوغري يي سور . طرفدار دکاپير . بر قاعده و مسلکيده يوقدر . کندوسى منزوي و انسانلره اختلاطلي آز اولديغندن . آنلرک عقايد و اوهام باطله لرندن چوقلق رشه ياب اولمز . لکن آنلر ايله معامله سننده نظر دقتي جلب ايدن شيلر اوزرینه مطالعه ايله چک زمانى واردر . بنم محاکات عقليم قواعددن زياده امثال و وقوعات اوزرینه در . بوراسنى سزه ايوجه آکلامق ايجون او مطالعاتي بگا القا ايدن مثاللردن برطاقى اکثريا سزه بياندن بشقه چاره بوله مام :

اولادينک حسن تربيه سنه غايته اهمام ايدن بر ابو قادين وار ايدى . بر قاچ کون اکلنگ ايجون آنک مخراده واقع کاشانه سيفيه سنه گتمش ايدم . بر صباحلين

۲۳۳

بيوك اوغلى درس آلورکن بنده حاضر بولندم . چوچقلى لالاسى که . آکا تاريخ عتيق يک اعلا اوکرتمش ايدى . (اسکندر کير) ک تاريخندن سوزه باشلايوب آنک طبيي (فيليب) ک فقره مشهوره سنندن بحث آچدى (۱) آنک اوزرینه بر خيلي سوزلر دوران ايتدى که . في الحقيقه زحمته ذکر ايدى . لالا لياقلى بر کيمسه اولقله اسکندرک جسارتى اوزرینه بر چوق مطالعات سرد و اتيسان ايلدى که . بنم خوشمه گتمدى . لکن چوچقلىک ياننده بوزمامق ايجون اعتراض دخی ايتدم . بعده سفره اوتورلدى . اوراده فرانسز قاعدهسى اوزره بيوکدن بوزمه چوچغه بر چوق کوزمک ايتدیرمکه قصور ايتديلر . چوچق ياشنه کوره طبيي اولان جولان ذهنيه برابر هرکسندن آفرين آله چغندن دخی امين اولقله ييک هذيان سويلدى . آنلرک آره سننده تصادف اوله رقى بر قاچده کوزل سنوز سويلوب اوته کى هذيانلري اوتدیردى . والحاصل طبيي فيليپ فقره سى کلدى . چوچق آنى يک واضح و لطيف صورتده نقل ايتدى . انسانک استديکي و چوچقلى بکلديکي بر کومه تحسينات بدل اولدقدن صکره نقل ايتديکي فقره اوزرینه بحث و محاکمه آغاز اولدى . حضاردن چوغى اسکندرک جسارتى تعيب ايتديلر . بر قاچيده لالانک رأى کي آنک متات و جرأتى اوزرینه تعجب کوسترديلر . بن بوندن آکلامم که . حضاردن هيچ بري فقره ده کى نکتته نک لطافت صحه سى نهدن عبارت اولديغني آکلامه ديورلر . آنلره ديدم که . بگا کلورکه اگر اسکندرک شو فعلنده ذره قدر جرأت و متانت وار ايسه ساورقلقدن عيسارتدر . اوزمان هيسى اتفاق ايدوب بونک ساورقلقدن عبارت اولديغنه قرارا وريديلر . بنم بوندن جانم صقيه رقى جواب ويرمک صدنده ايکن . ياننده اوتوران بر قادين که . او وقته قدر آغزني آجامشدى ؛ اگلوب قولايجه ديدى که : « زان ذاق صوص ! بونلر سنک سوزکي ادراك ايتمه چکلر » . بن قادينک يوزينه باقدم و متاثر اولوب سکوت ايتدم .

چونکه بر چوق علامتلر اوزرینه کنج علامه نك شو کوزل کوزل نقل ايتديکي

[۱] بو فقره کين نهمزده ۱۸۴۲ هجری صفيه ده ۱۷ رقبى حاشيه ده حکيدر .

۲۳۴

۱۹۴۴
چوچنگه مارج دیلیرایا اولورمک عیبتور

قره‌دن کندینک هیچ بر شی آ گلامدیفته شسبه ایتدیگمدن . طعامدن صکره
الندن طوتوب برلکده باغچه‌نی طولاشغه باشلادق . بو ائنده چوچنی استدیگم
کی استنطاق ایتدم . کوردم که مدح اولسان اسکندرک جساتنه هرکمدن زیاده
تعب ایدیور . لکن پیلورمیسگر بو جساتنی ترده کوریور ؟ یالگر اسکندر . او
ایچدیگی فنا لتلی شیئی ترده ایتکمزین واسلا نفرت واستکراه علامتی کوستر .
مکمزین بر دیکشه ایچی ویرمسنده کوریور . مگر زواللی چوچنه اون بش کون
اول بر مسهل ایچورمشلر . یک زحمله ایچمش و آغزینک فنانلی حالاکتامش
ایش . موت . نسیم آنک ذهنندن حظ اولتیه‌چق بعض محسوسات کی
کییورلر . و کندیزی ایچون سنمکیدن بشقه زهر آ گلامیوردی . فقط اعتراف
ایتلیدرکه . قهرمان اسکندرک متاتی چوچنگ کوریور یورکنه بر بیوک اثر براقش
و بر کره ده مسهل ایچوره‌چک اولورلر ایسه کندیده بر اسکندر اولمغه قرار
ویرمش ایدی . چوچنگ بالطبع حوصله ادراکنه صمیمیه‌چق توضیحاته کیرشمکمزین
کندیسی بو عزیمت مدوحده تصدیق ایتدم . و چوچقلره تاریخ اوکرتک
مطالعه‌سنده‌بابارک . لالارک فطانت و درایتلرینه کندی کندیه کوله‌رک کیرودوندم .
حکمدارانک . حکومتلرک . محاربه‌لرک . فتوحاتک . انقلاباتک . قوانینک
الفاظنی چوچقلرک آغزینه قویق قولایدر ؛ لکن بو لفظلره پروفسز افکار اضافه
ایچکه گنجیه مسئله‌نک نه قدر مشکل اولدینی کندی کوستر .
اوله کوریرم که بونی اوقویانلردن بعضلری « ژان ژاک صوص ! » سوزندن
ناخشنود اوله‌چقلر . و بندن . اسکندرک فلنده اودرجه نه کوزلک بولدیغنی سؤال
ایده‌چکلردر . آزوالیلر ! آنی سزه سونیک لازم کلسه سز نه آ گلایه‌چکسگر ؟
بونک گوزللی اوراسنده‌درکه . اسکندرک فضل اخلاصه ایمانی وار ایدی .
واز دل و جان آ گلا معتقد ایدی . آنک نفس عظیمی او فضیله اعتقاد ایچون
برادلمش ایدی . آنک ایچدیگی شربت نه کوزل اقرار دین ایدی . خیر دنیسه
برانسان بو قدر کوزل بر صورتده اعلان اخلاص ایتامشدر . اگر یگی بر اسکندر
دها وار ایسه شویله بر شیوه‌سی بگا کوسترلسون !

*
۲۳۵

۱۹۴۴
جموعه ابوالضیا

اگر یالگر الفاظدن بحث ایدر بر علم یوق ایسه چوچقلرک تحصیلرینه موافق
اوله‌چق بر علمده یوقدر . مادامکه صیانتده افکار صحیحه اولمسن . زیرا محسوساتدن
غیری بی حفظ ایتانه بن حافظه اطلاق ایتیم . چوچقلرک قفالرینه بر دفتر اشکال
نقش ایتکدن نه چیقار . او اشکال که آنلره بر شی کوسترمنلر ؟ حال بوکه اشیایی
اوکرتکلر نده اشکالی اوکرتیمه‌چکلرمی ؟ بو حالده اشکالی آنلره ایچی کره
اوکرتک ایچون نهدن بو بهوده امک صرف اولتور ؟ همده کندیلرنجه بر کونه
معناسی اولیان بر طاقم کله‌لری علمدر دیهرک اوکرتکلره آنلره نه تهلکولو عقاید .
فاسده القاسنه باشلاتمش اولور ؛ چوچنگ قوه تمیزه‌سی بر باد ایدن شی کندیسه
فانده‌سی اولدینی حالده ابتدا حفظ ایتدیگی کله . یا خود سائرلرینک سوزیله اولا
اوکرتدیگی شیدر . و بوچوچق شویله برضایی رینه قویزدن اول احقر نظر نده
چوق زمان پارلاق کورینور (۱)

خیر ! اگر طبیعت بر چوچنگ بیته هر درلو تأثراته قابلیت خاصه‌سی ویرمش .
ایسه اورایه حکمدارلرک تاریخلرک علامت انساب و خاندانک . و کره و جغرافیایانک
اسملری که ، نه اسنان طفولیتده . نده هیچ بر زمانده فائده‌لری واردر . آنلری اورایه
حک و نقش ایله زواللی چوچنگ ذاتاً عقیم و محزون اولان طفولیتی ازوب کورمک
ایچون دکلدر . بلکه کندینک آ گلایه‌بیله‌چکی و کندیه مفید و سعادتته متعلق

(۱) اکثر عالم دخی بو خصوصده اطفاله
مشاهدیلر . آنلرک معلومات واسمه‌لری چوق
کره کثرت افکار و معانیدن اولمیسوب فقط
کثرت صور و اشکالدن عبارتدر . حافظه
اشکالده طوران ارقام تاریخیه اسامی اشخاص
و بلدان و معنادن خالی و منفرد خصوصاتلر .
و بونلرک تخطر نده دخی اکثریا هانگی صحیفه‌ده
کورلمش ایسه ایچی بوزی بردن خاطره
کلور . یا خود ابتدای نظرده نه صورتده
کورلمش ایسه اوله‌جه تصور اولتور .
عصر اخیرده معتبر اولان علوم ایشته بوگا
قريب بر حالده ایدی . اما زم عصر نده یته
بشقه‌در . شعدی مطالعه و تفکر یوقدر ؛ یالگر

(۲) روسو بو جمله‌سیله وولتره تعریض ایدر .
چونکه وولترک حکمیاتی اکثریا محسول توهمات
و خیالاتدر . آنک عتدیه بر پارلاق سوز بیگ حکیمته
معادلدر . فقط روسو بر حقیق بیگ پارلاق خیساته
ترجیح ایدر بر حکم کاملدر .

۲۳۶

ووظائف مستقبلیسی اوزرینه کندینه برگونه انبیا ویرمچک اولان افکارک اوراده بر خط نابت ایله نقش اولغمی ایچوندر . تاکه بو افکار مدت عمرنده نفسنه وقواسنه موافق صورته حرکت ایچون آنک ایشنه یرایه لر .

چوچغه کی برنوع قوه حافظه کتابلردن تحصیله اشتغال ایتمکله بوش و معطل طورمز . نه کورسه، نه ایشته آکا طوقور . و آتی تخطر ایدر . انسانلرک احوال و افعالی کندینه ثبت دفتر ایدر . صکره دن قوه عاقله سی بوندن مستفید اولور . چوچغه کی شو برنجی قوتی صحیحاً تربیه ایتمک صنعتی ایشته آتی احاطه ایده چک اشیانک حسن انتخابیدن و طانی به بیله چکی شیرلی متصل کندینه کوسترمک و سلامسی مقتضی اولانلری آندن کیزلمکدن عبارتدر . و بوبله لکله چوچغه بر مخزن علوم تهیه ایتملیدر که، مدت شبانه تربیه سی و سار اوقانده حرکت ذاتیه سی ایچون ایشنه یرسون . فی الواقع بو اصول او یله کوجوچک فوق العاده لر یتشدیرمز و دایه لره ، لالاره دخی بارلاق و یرمز . لکن عاقل و قوی و ذهنیاً و جسمیاً صحیح و سالم انسانلر یتشدیررکه ، بونلر اگرچه کنج ایکن مظهر تعجب اولمز لر ، لکن بیودکلرنده مظهر اعزاز و احترام اولور لر .

بنم شاگردم اصلا از بردن بر شی اوکرتیمه چک ، حتی مثلاری ، حتی مثلرک الک کوزللی و ساده لری اولان (لافونتن) قصه لرنی بیله از برلیه چکدر . زیرا تاریخلرک الفاظی تاریخ اولمدیغی کی مثلرکده کلماتی مثل دکلدر .

مترجمی :

ضیا

ژان ژاق روصو

